ЗАТВЕРДЖУЮ
ректор Національного університету
«Одеська юридична академія»
професор _____ Олег ТОДОЩАК

ВИСНОВОК

Національного університету «Одеська юридична академія»
щодо дисертації Козиря Дмитра Валерійовича
на тему:
«Локальна демократія як загальноєвропейська цінність»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»
(тема дисертації затверджена Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» від 7 вересня 2022 р., протокол № 1, тема дисертації уточнена Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» від 23 квітня 2026 р., протокол № 8)

Витяг
з протоколу засідання фахового семінару кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія»
№ 16 від 04 травня 2026 року

ПРИСУТНІ: завідувач кафедри, д.ю.н., проф. Є.О. Львова, професор кафедри, д.ю.н., проф. М.В. Афанасьєва, професор кафедри, д.ю.н., проф. Н.В. Мішина, доцент кафедри, к.ю.н., доц. К.К. Кулі-Іванченко, доцент кафедри, к.ю.н. Д.Є. Волкова, доцент кафедри, к.ю.н. В.М. Панасюк, доцент кафедри, к.ю.н. Ю.Д. Батан, лаборант Р. Г. Загорець.

З присутніх 3 доктори юридичних наук та 4 кандидатів юридичних наук – фахівці за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження Козиря Дмитра Валерійовича на тему «Локальна демократія як загальноєвропейська цінність», поданого на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо рекомендації до разового публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Доповідь здобувача ступеня вищої освіти доктора філософії Козиря Дмитра Валерійовича на тему «Локальна демократія як загальноєвропейська цінність», поданої на здобуття вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми, визначив мету, завдання, методологію дисертаційного дослідження, охарактеризував його об'єкт та предмет, виклав науково-практичну значимість роботи.

Обґрунтовуючи вибір дисертаційного дослідження, здобувач зазначає, що розвиток України як європейської демократичної держави порушує питання відкритості та прозорості державних інституцій, рівноправного партнерства, участі громадян у формуванні та реалізації державної та регіональної політики, що обумовлює актуалізацію дослідження проблем, пов'язаних децентралізацією влади та локальною демократією. Утворення інститутів громадянського суспільства та соціальної держави, як найважливіших правових аспектів сучасного суспільного розвитку, визнає місцеву демократію простором, у якому відбувається реальне життя людини та проявляються всі її життєво важливі потреби.

Локальний рівень демократії розглядається як ключова просторова сфера, в якій безпосередньо та ефективно реалізуються принципи та механізми організації життя суспільства в демократичній формі загальної моделі, що за своєю природою є зменшеною версією глобальної демократії на локальному рівні. У час глобальних модернізаційних процесів світ, з одного боку, став уніфікованим, а з іншого, – унікальним, тому питання спільного простору, що кооперує людство в єдине ціле, де світова демократія диктує тенденцію в організації життя не лише в підсистемах, а й у міжнародному просторі є досить актуальним. Однак демократизація суспільного життя, яка є загальним вектором розвитку людства, супроводжується проблемами практичної реалізації локальної демократії.

Важливість локальної демократії визначається саме її суттю та роллю. Тому що локальний рівень найближчий до населення, його потреб та проблем. Отже, рекомендується забезпечити вирішення всіх питань місцевого значення,

створивши належні умови життя на локальному рівні. Тому що це можна зробити негайно та безпосередньо на місцевому рівні. І лише в разі виникнення об'єктивних проблем та перешкод – вирішити питання на державному рівні. Для сучасної демократичної держави важливим та визначальним фактором є 5 раціональна та ефективна організація влади, і не лише центральної, а й місцевої, що виражається системою органів місцевого самоврядування. Тому що місцеве самоврядування є матеріальною основою формування та розвитку локальних демократичних інститутів. Отже, в цьому напрямі актуальним є питання взаємозв'язку демократії та місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування, регіоналізація та децентралізація є провідними принципами європейської політики та конституційно-правової регламентації, важливими засобами включення населення в сучасні демократичні процеси. Наразі найважливішими рисами системи місцевого самоврядування в зарубіжних країнах є їх загальне виборче право та значна самостійність у вирішенні місцевих питань. Ця самостійність ґрунтується на муніципальній власності, праві збирання та розпорядженні місцевими податками, можливості прийняття широкого кола нормативно-правових актів з питань місцевого самоврядування, можливості розпоряджатися місцевою поліцією тощо.

Усі концепції місцевого самоврядування, розроблені фахівцями муніципальної науки в країнах ЄС, характеризуються значною історичною обумовленістю та логічною наступністю. У країнах ЄС регламентація діяльності суб'єктів місцевого самоврядування з боку держави здійснюється шляхом використання загально дозволеного типу правового регулювання. Держава визначає правові межі діяльності самоврядування, надає йому фінансові ресурси та застосовує, в разі потреби, механізми примусового виконання своїх рішень.

Місцевим самоврядуванням формується локальна демократія, соціально організовується територіальний простір, у якому продукуються системні локальні інтереси й реалізовується практично вся система прав та свобод людини і громадянина. Локальна демократія відіграє керівну роль у побудові сильних та відповідальних громад. Вона дозволяє мешканцям активно брати участь у прийнятті рішень, впливати на розвиток громади. З перших років здобуття незалежності метою Української держави було визнано інтеграцію в європейський політичний та соціально-економічний простір та розбудову 6 ефективної моделі публічної влади на загальнодержавному й регіональному рівнях.

Зокрема, у Висновку Парламентської асамблеї Ради Європи № 190 від 26 вересня 1995 року, процес вступу в цю організацію передбачав виконання 13 обов'язків і 10 зобов'язань, важливе місце серед яких, водночас із реформуванням правової системи, належить реформуванню системи місцевого

самоврядування. На визначення ролі представницьких органів у системі місцевого самоврядування впливає Європейська хартія місцевого самоврядування, яка містить міжнародно-правові стандарти їх розвитку. Її положення закріплюють гарантію здійснення місцевого самоврядування такими суб'єктами як ради. Деякі гарантії діяльності представницьких органів закріплені і в інших міжнародно-правових документах: Європейській хартії міст (закріплює засади саме міського самоврядування), Європейській хартії регіонального самоврядування (гарантує створення відповідних самоврядних органів і на рівнях, які є вищими, ніж населені пункти) тощо.

Європейська Хартія місцевого самоврядування була прийнята під егідою Конгресу Місцевих та Регіональних Влад Європи і була надана для підписання державами-членами Ради Європи 15 жовтня 1985 року та набула чинності 1 січня 1998 року. Хартія визначає основні принципи та механізми дії самоврядних органів влади в державах-членах Ради Європи. Основною ідеєю хартії є децентралізація влади та реалізація принципу субсидіарності, що передбачає вирішення питань на рівні, найближчому до повсякденних потреб населення. Це перший документ такого роду, що гарантує виконання принципу субсидіарності. Вищі адміністративні органи повинні вирішувати конкретні проблеми лише у випадку, якщо їх вирішення силами місцевих адміністрацій є неефективним або неможливим. Документ фіксує політичні та економічні права місцевого самоврядування, його незалежність від центральної влади, його обов'язок захищати громадян від зловживань з боку бюрократії. Принципи Хартії застосовуються до всіх видів органів місцевого самоврядування.

Формування реального місцевого самоврядування, яке б базувалося на принципах Європейської Хартії місцевого самоврядування, – одне з найбільш важливих та складних завдань розбудови України як демократичної держави. Шляхом підтримки впровадження європейських стандартів доброго врядування (good governance) Рада Європи доклала зусиль до посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування. За допомоги експертів Ради Європи було надано експертні висновки стосовно реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, опрацьовувалися проєкти законів про добровільне об'єднання територіальних громад та їхнє співробітництво.

Схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні в квітні 2014 року, після сприяння Ради Європи в її розробці, ознаменувало початок масштабного процесу децентралізації.

Згідно з Концепцією, реформа децентралізації влади спрямована на вирішення таких проблем в Україні: - зниження якості та доступності державних послуг через нездатність переважної більшості органів місцевого

самоврядування здійснювати власні та делеговані повноваження; - нерозвиненість форм прямої демократії, нездатність членів суспільства вживати спільних заходів для захисту своїх прав та інтересів, у співпраці з органами місцевого самоврядування та місцевими виконавчими органами та досягати спільних цілей розвитку громади; - зниження рівня професіоналізму працівників місцевого самоврядування, зокрема через низьку конкурентоспроможність органів місцевого самоврядування на ринку праці, зниження рівня престижності посад, що призводить до зниження ефективності управлінських рішень; - корпоратизація органів місцевого самоврядування, їх закритість та непрозорість, високий рівень корупції, що призводить до зниження ефективності використання ресурсів, погіршення інвестиційної привабливості територій та зростання соціальної напруженості.

Для вирішення цих проблем Концепція визначає напрями, механізми та умови формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення та підтримки повноцінного життєвого середовища громадян, надання якісних та доступних державних послуг, утвердження інститутів прямої демократії, задоволення інтересів громадян у всіх сферах життя на відповідній території та узгодження інтересів держави та територіальних громад. Тож реформа децентралізації влади в Україні передбачає зміни в системі місцевого самоврядування, її всебічне зміцнення на основі принципів децентралізації та субсидіарності, визначення територіальної основи та забезпечення реальних правових, організаційних, матеріальних та фінансових важелів для здійснення органами місцевого самоврядування ключових повноважень та надання адміністративних послуг. Основою для цих реформ є положення Європейської хартії місцевого самоврядування та найкращий міжнародний досвід її впровадження.

Реформа децентралізації в Україні стала однією з найважливіших та найефективніших реформ, яка отримала позитивні відгуки від Європейського Союзу, Ради Європи, багатьох держав та міжнародних партнерів. Наступним кроком до розбудови локальної демократії та місцевого самоврядування в Україні стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 році, яка після тривалого процесу ратифікації повністю набула чинності 1 вересня 2017 року. У цьому документі особливо наголошується на ефективності впровадження реформи децентралізації, яку ЄС вважає однією з найуспішніших реформ в Україні та закликає здійснювати її через широкий та відкритий діалог між центральною та місцевою владою.

Протягом березня-червня 2022 року Україна близько наблизилася до членства в ЄС. Зокрема, 28 червня 2022 року Європейський Парламент ухвалив резолюцію про надання Україні та Молдові статусу кандидата. Кандидатура робить Україну повноправним членом програм та ініціатив Європейського

Союзу, які відкриті як для країн ЄС, так і для країн зі статусом кандидата на 9 членство. У теорії муніципального права науковці обмежилися розглядом загальних теоретичних аспектів локальної демократії, які останнім часом не оновлювалися, а особлива увага приділяється компетенціям та організаційним принципам муніципального управління та його проявам. Тому відсутність достатніх доктринальних розробок, існуючі практичні потреби європейської інтеграції зумовили актуальність теми, а також необхідність доктринального пошуку науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій з метою виокремлення та визначення сучасного стану локальної демократії в Україні.

Отже, майбутнє України як демократичної держави, як невід'ємної частини європейського політико-правого простору залежить безпосередньо від успіху її національних реформ, однією з найважливіших з яких є реформа децентралізації державної влади, що, у свою чергу, передбачає її нормативноправовий, інституційний та доктринально-правовий супровід.

Сьогодні наука для аналізу явищ та процесів на локальному рівні використовує концепції нового врядування, соціального капіталу, простору як природно-соціокультурного феномену локальної демократії.

Актуальність теми дослідження проявляється в тому, що концепція локальної демократії має систему специфічних ознак, які властиві лише їй як інституційній формі організації життя в громаді, попри загальнодемократичні універсальні характеристики.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у формуванні та науковому обґрунтуванні цілісної концепції локальної демократії як загальноєвропейської цінності шляхом комплексного аналізу її аксіологічної природи, принципів, інституційних форм і механізмів реалізації в умовах сучасного конституціоналізму, з урахуванням генези розвитку місцевого самоврядування, європейських стандартів демократичного врядування, практики децентралізації публічної влади та сучасних трансформаційних процесів в Україні, а також у розробленні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення локальної демократії в Україні.

Для досягнення визначеної мети дисертаційного дослідження передбачається вирішення комплексу взаємопов'язаних науково-дослідницьких завдань, що забезпечують системне розкриття локальної демократії як загальноєвропейської цінності, а саме:

- розкрити аксіологічну природу локальної демократії, визначивши її як систему базових європейських ціннісних орієнтирів публічного врядування;

- проаналізувати методологічні підходи та науково-дослідницькі методи, вивчення феномену локальної демократії;

- з'ясувати специфіку локальної демократії як політико-правового інституту в системі сучасного конституціоналізму, розкривши її доктринальний та інституційний виміри;

- дослідити місцеве самоврядування як базовий інституційний рівень реалізації локальної демократії та форму її практичного втілення;

- визначити місце та роль локальної демократії у системі acquis communautaire Європейського Союзу як складової європейських правових стандартів;

- обґрунтувати особливості конституційно-правового забезпечення локальної демократії у порівняльно-правовому аспекті з урахуванням європейського досвіду;

- проаналізувати міжнародно-правові стандарти локальної демократії, закріплені в актах Ради Європи та інших міжнародних організацій;

- окреслити основні форми локальної демократії та відповідні організаційно-правові механізми їх реалізації у практиці публічного управління;

- виявити актуальні проблеми та визначити перспективні напрями вдосконалення правового регулювання форм локальної демократії в Україні в умовах євроінтеграції та повоєнної децентралізації публічної влади.

Предметом дослідження є локальна демократія як загальноєвропейська цінність.

Об'єктом дослідження було обрано суспільні відносини у сфері локальної демократії.

Методи дослідження. Методологічну базу роботи утворює система загальнонаукових, філософських і спеціально-юридичних методів, застосування яких забезпечує досягнення поставленої мети. На всіх етапах дослідження методологічною основою є діалектичний підхід, що дозволило всебічно розкрити закономірності становлення та еволюції організаційних форм роботи представницьких органів у системі муніципальної демократії, перспективи їх подальшого розвитку. Порівняльно-правовий метод використовуватиметься для аналізу доктринальних та нормативних позицій національного та зарубіжного законодавства відносно становлення та розвитку організаційних форм роботи представницьких органів локальної демократії. Формально-юридичний метод буде покладений в основу аналізу окремих нормативних положень на законодавчому та локальному рівні регулювання організаційних форм роботи представницьких органів локальної демократії. Формально-логічний метод використовуватиметься для визначення основних понять у цій сфері відносин. Історичний метод застосовуватиметься при дослідженні генезису правового регулювання організаційних форм роботи представницьких органів локальної демократії, тенденцій їх розвитку.

Наукова новизна отриманих результатів. У дисертації вперше проведено комплексне конституційно-правове дослідження локальної демократії як загальноєвропейської цінності, що дозволило її концептуалізувати як самостійний аксіологічний та інституційний феномен сучасного конституціоналізму. У роботі системно розкрито сутність локальної демократії, її ціннісні, інституційно-правові та структурно-функціональні складові в сучасній Україні.

вперше:

- сформульовано визначення локальної демократії як загальноєвропейської цінності, яка в аксіологічному вимірі являє собою нормативно та інституційно організовану систему суспільних відносин, засновану на принципах людської 12 гідності, плюралізму, субсидіарності, самоврядування, партисипативності, правової рівності та солідарності, забезпечуючи реалізацію прав і свобод людини на найближчому до громадянина рівні публічного управління.

- доведено, що в умовах правового режиму воєнного стану локальна демократія виступає фактором легітимності публічного управління та запобігання концентрації владних повноважень, а також запорукою суспільної стійкості, коли територіальні громади є елементом системи національного опору та забезпечення життєдіяльності населення;

- визначено, що цифровізація локальної демократії в умовах правового режиму воєнного стану виступає механізмом забезпечення безперервності здійснення публічної влади, цифрової стійкості держави та реалізації муніципальних прав і свобод членів територіальної громади;

- обґрунтовано, що цифрова нерівність у сфері локальної демократії стосується не лише техніко-технологічних та соціальних аспектів, а й забезпечення реалізації конституційних принципів людської гідності та правової рівності. У конституційно-правовому вимірі цифрова нерівність фактично унеможливлює рівноцінну участь членів територіальної громади в процесах прийняття рішень місцевого значення

удосконалено:

- концептуально-правовий підхід до розуміння локальної демократії як конституційно-правової цінності та невід'ємної складової acquis communautaire, що дозволило визначити її як системоутворюючий елемент сучасного європейського конституціоналізму та фундамент стабільності демократичної правової державності в умовах правового режиму воєнного стану;

- підхід до розмежування категорій «локальна демократія», «місцева демократія», «місцеве самоврядування» та «територіальна самоорганізація населення», які у вітчизняній конституційно-правовій доктрині нерідко ототожнюються або використовуються фрагментарно й позасистемно, що дало змогу точніше окреслити зміст локальної демократії як самостійного

конституційно-правового феномену, визначити її інституційні, функціональні 13 та аксіологічні ознаки, а також відмежувати її від суміжних форм організації публічної влади на місцевому рівні;

- підхід до формування національної моделі локальної демократії в Україні, відповідно до якого її інституційною основою мають виступати механізми взаємодії між органами місцевого самоврядування та основними соціальнодемографічними групами населення, що забезпечують реалізацію принципу представництва «знизу»;

набули подальшого розвитку:

- теоретико-правове обґрунтування європейських стандартів локальної демократії як системи аксіологічних, конституційно-правових та інституційних засад організації й здійснення публічної влади на місцевому рівні, що забезпечує належний баланс між централізацією державного управління й самостійністю територіальних громад у контексті правового режиму воєнного стану, європейської інтеграції України та розвитку сучасного конституціоналізму;

- наукове положення щодо конституційно-правових форм участі громадян у здійсненні локальної демократії шляхом формування трирівневої системи громадської участі, яка охоплює: інформаційний, консультативний та партнерсько-деліберативний рівні взаємодії населення з органами місцевого самоврядування;

- наукове положення щодо системних проблем інституційно-правового забезпечення локальної демократії в Україні, зокрема встановлено, що ключовими детермінантами її неефективності є неузгодженість компетенцій органів місцевого самоврядування, дублювання владних повноважень та фрагментарність гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами локальної демократії;

- обґрунтування необхідності законодавчої інституціоналізації громадських обговорень як самостійної форми локальної демократії шляхом визначення їх правової природи, меж предметної компетенції та організаційних механізмів реалізації, що дало змогу сформулювати пропозиції щодо встановлення 14 законодавчих обмежень стосовно питань національної безпеки, державної таємниці, надзвичайного і воєнного стану;

- доктринальні положення щодо природи муніципальних прав людини, які визначено як невід'ємну форму реалізації конституційного статусу особи в умовах глобалізації та цифровізації

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження мають практичну цінність і можуть бути використані в:

- науково-дослідних сферах - для визначення нових напрямків теоретичних досліджень локальної демократії;

- законодавчій діяльності - як основа для розробки та прийняття нових нормативно-правових актів або внесення змін чи доповнень до чинних актів, включаючи інструменти локальної демократії;

- практиці правозастосування - у подальшому впровадженні органами публічної влади кращих українських та європейських практик локальної демократії;

- навчально-методичному процесі – під час розробки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, семінарів з навчальних дисциплін «Конституційне право України», «Конституційне право зарубіжних країн», «Муніципальне право», спеціалізованих курсів з локальної демократії, а також у науково-дослідних роботах студентів та аспірантів.

Апробація результатів дисертації. Дисертація пройшла обговорення на засіданнях кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія». Загальні результати дослідження теоретичного та практичного характеру були предметом обговорення та оприлюднювалися на міжнародній науковопрактичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 року); міжнародній науковопрактичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: науковопрактичний вимір в умовах воєнних викликів» (м. Одеса, 26 квітня 2024 року); 15 міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час» (м. Одеса, 16 травня 2025 року).

Публікації. Ключові положення дисертації викладені у 8 публікаціях, зокрема 5 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений Міністерством освіти і науки України, та 3 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, що містять 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (230 найменувань) та 1 додатку (розміщеного на 2 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 205 сторінок, з яких основний зміст - 164 сторінки.

По закінченню доповіді Д.В. Козиря, завідувач кафедри, д.ю.н., професор Є.О. Львова надала слово **науковому керівнику** – професору кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія», доктору юридичних наук, професору **Мар'яні Володимирівні Афанасьєвій.**

Науковий керівник наголосила, що дисертаційне дослідження присвячене комплексному аналізу локальної демократії як загальноєвропейської цінності.

Обрана тема є актуальною, комплексною та науково значущою, виконаною на високому теоретико-методологічному рівні, що повною мірою відповідає сучасним тенденціям розвитку конституційного та муніципального права, а також стратегічному курсу України на утвердження європейських демократичних стандартів та поглиблення процесів децентралізації публічної влади.

У роботі здійснено комплексне дослідження теоретико-методологічних основ локальної демократії, її аксіологічної природи, міжнародно-правових стандартів та механізмів функціонування у системі сучасного європейського конституціоналізму. Значну увагу приділено аналізу європейського досвіду організації місцевого самоврядування, міжнародно-правових актів Ради Європи та Європейського Союзу, а також особливостям адаптації європейських демократичних практик до національної правової системи України.

Професор М.В. Афанасьєва підкреслила, що у дисертації сформульовано низку концептуально важливих положень щодо сутності локальної демократії, її місця у системі загальноєвропейських цінностей, ролі інститутів місцевого самоврядування у забезпеченні демократичного розвитку держави, а також перспектив удосконалення механізмів участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування. Автором обґрунтовано необхідність подальшого розвитку інструментів партисипативної демократії, удосконалення нормативно-правового регулювання локальної демократії та зміцнення інституційної спроможності територіальних громад в Україні.

Науковим керівником відзначено, що у роботі проведений аналіз впливу європейських стандартів на процес реформування місцевого самоврядування в Україні. Автор доводить, що локальна демократія є невід'ємною складовою сучасної моделі демократичної держави та одним із ключових критеріїв інтеграції України до європейського політико-правового простору. У роботі належним чином розкрито значення Європейської хартії місцевого самоврядування, принципу субсидіарності, механізмів децентралізації влади та сучасних форм участі громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні.

Професор М.В. Афанасьєва наголосила, що отримані результати мають як теоретичне, так і практичне значення, можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях, у процесі вдосконалення національного законодавства, а також у навчальному процесі під час викладання дисциплін конституційного та муніципального права.

Науковим керівником відзначено, що Д.В. Козирем повністю виконано індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план. У процесі роботи з підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи Козирь Д.В. проявив себе як наполегливий, здібний та

вдумливий дослідник. На належному рівні та своєчасно виконував індивідуальний навчальний план, має високі оцінки.

Науковим керівником зазначено, що дисертація Д.В. Козиря «Локальна демократія як загальноєвропейська цінність», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є самостійним науковим дослідженням, яке відповідає встановленим вимогам та може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Після слова наукового керівника, присутніми поставлені такі запитання:

Доцент кафедри, к.ю.н. Ю.Д. Батан зауважив:

У підрозділі 3.3 дисертації Ви зазначаєте, що організація і проведення місцевих референдумів в Україні на сьогодні нормативно не врегульована. Зокрема, у 2021 році було прийнято Закон України «Про всеукраїнський референдум», однак Закон України «Про місцеві референдуми» так і не був прийнятий, попри те що проектні роботи у цьому напрямку велися.

Відповідно до статті 38 Конституції України кожен громадянин має право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах. Водночас частина третя статті 22 Конституції України забороняє при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів звужувати зміст та обсяг існуючих прав і свобод.

У зв'язку з цим: чи не призвело неприйняття Закону України «Про місцеві референдуми» до звуження змісту та обсягу конституційного права громадян на участь у місцевому референдумі, гарантованого статтею 38 Конституції України, з огляду на те, що відповідно до пункту 20 статті 92 Конституції України організація і порядок проведення виборів та референдумів визначаються виключно законами?

Відповідь здобувача Д.В. Козиря:

Дякую за змістовне питання. Дійсно, ця проблема є однією з ключових у моєму дослідженні.

Хочу зазначити, що в історії українського законодавства вже існував Закон України «Про всеукраїнський та місцевий референдум», який, однак, втратив чинність у 2012 році. Згодом було прийнято нову редакцію Закону України «Про всеукраїнський референдум», проте питання місцевих референдумів так і залишилось законодавчо неврегульованим.

Якщо звернутися безпосередньо до тексту Конституції України, то норми, які регулюють питання референдуму, містять відсильний характер — тобто Конституція прямо передбачає, що питання місцевого референдуму має регулюватися спеціальним законом. Однак такого спеціального закону на сьогодні не існує. На цю проблему у своїх публікаціях звертали увагу, зокрема,

Юрій Дмитрович Батан та інші науковці, і я також приділяю цьому питанню значну увагу у своїй науковій роботі.

Відповідаючи на Ваше питання по суті: вважаю, що неприйняття Закону України «Про місцеві референдуми» суттєво обмежує практичну саме реалізацію відповідного конституційного права. У доктринальному аспекті це може розглядатися як проблема забезпечення повноти реалізації конституційних гарантій народовладдя та форм безпосередньої демократії на місцевому рівні.

Водночас слід зазначити, що частина науковців висловлює думку про недоцільність прийняття такого закону в умовах воєнного стану. Аргументом є те, що закон про місцеві референдуми може створити додаткові ризики сепаратистського характеру — тобто бути використаний як інструмент дестабілізації та підґрунтя для проведення псевдореферендумів на окремих територіях.

Зауваження доцента кафедри, к.ю.н., доцента В.М. Панасюк:

Хочу звернути увагу на необхідність уточнення Вашої позиції. Стаття 22 Конституції України забороняє звуження змісту та обсягу прав саме при прийнятті законів. Однак у даному випадку закон як такий відсутній. Постає питання: чи може взагалі мати місце звуження права, якщо немає нормативного акту, яким це звуження було б запроваджено? Тут варто подумати: чи є ця прогалина такою, що призводить до неможливості реалізації права? Законодавчого обмеження немає, бо немає закону. Але чи не призводить це до втрати ціннісного компоненту локальної демократії?

Уточнення позиції здобувача:

Дякую за зауваження. Так як, Конституція України є актом прямої дії, тому формально право на участь у місцевому референдумі існує. Однак основна моя теза полягає в іншому: оскільки порядок проведення місцевого референдуму законодавчо не врегульований, механізм його реалізації є невизначеним. Це означає, що у разі проведення місцевого референдуму територіальні громади змушені керуватися власними статутами та локальними нормативно-правовими актами. Проте статути громад є різними, єдиного підходу немає, що призводить до відсутності уніфікації та правової невизначеності у цій сфері.

Щодо статутів територіальних громад ще слід зазначити, що вони дійсно містять історико-культурні відомості про відповідну громаду та відрізняються між собою за змістом. Водночас практика свідчить про те, що значна частина статутів обмежується відтворенням норм чинного законодавства, не конкретизуючи специфічних особливостей і потреб конкретної громади — що є суттєвим недоліком нормотворчої практики на місцевому рівні.

Відповідно до вимог законодавства, усі територіальні громади зобов'язані затвердити статут до 1 січня 2027 року. На виконання цієї норми у

Великодальницькій сільській територіальній громаді було створено робочу групу з розробки Статуту та проведено перше установче засідання.

Робоча група налічує понад 15 осіб і має міждисциплінарний склад: до неї входять депутати місцевої ради, представники громадських організацій та громадські активісти. Очолює робочу групу сільський голова. Автор дослідження є заступником керівника робочої групи та виконує функції координатора: забезпечує змістовне наповнення статуту і комунікацію між членами групи.

На установчому засіданні було розподілено ролі між учасниками відповідно до їхньої фахової спеціалізації: окремі члени групи відповідатимуть за освітньо-культурний блок, інші — за взаємодію з ветеранською спільнотою та реалізацію ветеранської політики на рівні громади тощо.

Доцент кафедри, к.ю.н., Д.Є. Волкова зазначила: В умовах воєнного стану можливості залучення населення до вирішення питань місцевого значення суттєво обмежені: місцеві загальні збори за місцем проживання фактично не проводяться, проведення виборів є неможливим, значна частина громадян виїхала за кордон, а питання безпеки створюють додаткові перешкоди для будь-яких форм публічної активності. Яким чином, на Вашу думку, в таких умовах може та повинно здійснюватися залучення населення до вирішення питань місцевого значення, та які механізми партисипативної демократії є реально застосовними в умовах воєнного стану?

Відповідь здобувача Д.В. Козиря:

Дякую за Ваше запитання. На мою думку, в умовах воєнного стану найпоширенішим форматом залучення населення в органах місцевого самоврядування залишаються консультації з громадськістю. Водночас помітного розвитку набули консультативно-дорадчі органи, які раніше функціонували переважно у великих містах або районних центрах, проте на сьогодні представлені в усіх територіальних громадах і охоплюють різні сфери суспільного життя. Зокрема, молодіжні ради сприяють розвитку ініціативи молоді та її участі у місцевому самоврядуванні.

Окремо вважаю за необхідне відзначити актуалізацію питання щодо створення консультативно-дорадчих органів, що представляють інтереси ветеранської спільноти — ветеранів, учасників бойових дій та членів їхніх сімей. Багато територіальних громад створили спеціальні простори — ветеран-хаби — як місця для збору, комунікації та вирішення нагальних проблем зазначених категорій населення. Розвитку цього напряму сприяє також реалізація грантових проєктів та співпраця з міжнародними організаціями, які спільно з органами місцевого самоврядування проводять тематичні заходи.

Доцент кафедри, к.ю.н., В.М. Панасюк зауважила:

Відповідно до теми Вашого дисертаційного дослідження та з урахуванням того, що Ви залучені до практичної діяльності з розробки статуту територіальної громади, маємо до Вас таке питання. У своєму дослідженні Ви обґрунтовуєте, що локальна демократія є загальноєвропейською цінністю та орієнтуєтесь на стандарти, прийняті в європейській спільноті. Статут територіальної громади, який нерідко називають «малою конституцією», є одним із ключових інструментів нормативного закріплення засад місцевого самоврядування. З огляду на це: на які саме європейські цінності та принципи локальної демократії Ви, як учасник робочої групи з розробки статуту, вважаєте за необхідне орієнтуватися? Як ці принципи можуть бути практично імплементовані в статут територіальної громади, беручи до уваги, що питання функціонування місцевого самоврядування в Україні вже достатньо врегульовані чинним законодавством?

Відповідь здобувача Д.В. Козиря:

Дякую, Віто Миколаївно за Ваше запитання. На мою думку, відповідь на це питання варто структурувати наступним чином.

По-перше, стосовно практичної роботи над статутом Великодальницької сільської територіальної громади: на наступному засіданні робочої групи мені безпосередньо доручено розробити проєкт структури статуту з урахуванням досвіду сусідніх громад та практичних кейсів. З цією метою мною було проаналізовано статути міст Миколаєва, Одеси та Харкова, а також типову форму статуту, презентовану міжнародною організацією U-LEAD.

По-друге, стосовно порівняльного аналізу: зазначені статути є значною мірою ідентичними за структурою, оскільки базуються на спільній шаблонній формі. Водночас між ними існують певні відмінності. Зокрема, статут міста Харкова містить додатки, які деталізують порядок проведення загальних зборів та громадських обговорень, тоді як статут міста Миколаєва в окремих положеннях відсилає до регламенту Миколаївської міської ради.

По-третє, стосовно власного бачення: на підставі аналізу наукової літератури та практики я дійшов висновку, що статут територіальної громади не бажано повинен містити відсильних норм і додатків, оскільки це ускладнює його сприйняття та застосування. Статут має бути самодостатнім документом прямої дії. Принципи, що закладатимуться в основу статуту Великодальницької громади, ґрунтуватимуться на загальновизнаних демократичних цінностях, зокрема принципі рівності.

По-четверте, стосовно подальшої роботи над статутом: до процесу розробки планується залучення фахівців та експертів у різних галузях із метою забезпечення належної якості документа, внесення фахових зауважень і корективів. Також я щиро сподіваюся на можливість подальшої співпраці з кафедрою та висловлюю готовність до залучення науково-педагогічного складу

до рецензування й надання пропозицій щодо змісту статуту Великодальницької сільської територіальної громади. Вважаю, що така взаємодія між науковою спільнотою та практикою місцевого самоврядування є надзвичайно важливою і взаємовигідною.

Висновок та зауваження завідувача кафедри, д.ю.н., професора Єлизавети Олегівни Львової:

Завідувач кафедри конституційного права, д.ю.н., професор Єлизавета Олегівна Львова зазначила, що дослідження Дмитра Валерійовича Козиря характеризується високим ступенем наукової новизни, оскільки у вітчизняній юридичній науці відсутнє монографічне дослідження, присвячене аналізу фундаментальних засад функціонування сучасної демократичної системи на локальному рівні. Актуальність обраної теми зумовлена зростанням ролі локальної демократії в умовах європейської інтеграції України, реформи децентралізації та необхідності впровадження європейських стандартів місцевого самоврядування.

Професор Є.О. Львова підкреслила, що робота виконана на високому теоретико-методологічному рівні, автору вдалось поєднати методи системного аналізу, порівняльно-правовий метод та інституційний підхід. Наукова новизна полягає у синтезі положень Європейської хартії місцевого самоврядування із сучасними концепціями партисипативної демократії, а також у обґрунтуванні принципу субсидіарності як засобу збереження культурної та соціальної ідентичності територіальних громад.

Завідувачем кафедри відзначено, що поставлені наукові завдання виконані повністю, здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності, мета дослідження досягнута, а авторські висновки та пропозиції аргументовано належним чином.

Разом з тим професор Є.О. Львова висловила окремі зауваження. Зокрема, зазначила, що потребує більш детального розгляду проблема цифрового розриву між поколіннями та питання про те, чи не перетворюється цифровізація на інструмент виключення певної частини громадян з процесу прийняття рішень на локальному рівні. Також потребує уточнення питання про те, чи залишається локальна демократія цінністю в умовах необхідності жорсткої централізації влади для захисту державного суверенітету в умовах воєнного стану. Крім того, було вказано на наявність синтаксичних та орфографічних помилок за текстом дисертації та необхідність перегляду тексту висновків до підрозділу 2.1.

Завідувачем кафедри зроблено висновок, що дисертація Д.В. Козиря «Локальна демократія як загальноєвропейська цінність», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді після виправлення зазначених недоліків.

Після висновку завідувача кафедри, д.ю.н., професора Є.О. Львової, було оголошено **висновки рецензентів: професора кафедри конституційного права, д.ю.н., професора Н. В. Мішиної та доцента кафедри конституційного права, к.ю.н., доцента К.К. Кулі-Іванченко.**

Рецензент - професор кафедри конституційного права, д.ю.н., професор Наталія Вікторівна Мішина висловила низку суттєвих зауважень і рекомендацій, які заслуговують на окрему увагу.

По-перше, щодо стилю наукових висловлювань: професор Н. В. Мішина наголосила на необхідності більш виваженого та коректного формулювання оцінних суджень стосовно існуючих нормативних документів, зокрема статутів територіальних громад, розроблених за участю авторитетних представників наукової спільноти. Зокрема, було вказано на потребу викладати власну позицію з урахуванням можливої неповноти аналізу та із збереженням належної наукової дискусійності.

По-друге, щодо методологічної точності: рецензент звернула увагу на некоректність віднесення ветеран-хабів до форм безпосередньої демократії на місцевому рівні, оскільки вони є передусім просторами для надання послуг, психологічної підтримки та комунікації і не можуть розглядатися як інструменти партисипативної демократії у строгому науковому розумінні.

По-третє, щодо посилення теоретичної складової: рецензент рекомендувала посилити теоретичне обґрунтування використовуваних понять і механізмів, зокрема з урахуванням юридичних наслідків порівнюваних інститутів, а не лише їхньої зовнішньої подібності.

По-четверте, щодо питання фінансової децентралізації: професор Н. В. Мішина наголосила на доцільності більш детального висвітлення цього аспекту з огляду на його широку дискусійність у науковій літературі та практиці, а також його безпосередній зв'язок із цифровими та технологічними інноваціями в місцевому самоврядуванні.

По-п'яте, щодо грантового фінансування: професор Н. В. Мішина застерегла від надмірного акцентування на грантах як інструменті розвитку локальної демократії, підкресливши системні ризики грантової залежності, підтверджені досвідом балканських країн, зокрема проблему сталості ініціатив після завершення фінансування.

По-шосте, щодо наукової новизни дослідження: рецензент рекомендувала більш чітко акцентувати увагу на умовах воєнного стану як визначального контексту дослідження, що дозволить забезпечити його самостійне місце серед наукових праць з питань локальної демократії та підкреслити актуальність і оригінальність роботи.

Рецензент - доцент кафедри конституційного права, к.ю.н., доцент К.К. Кулі-Іванченко - підтримала дисертаційне дослідження та висловила готовність голосувати за його схвалення, водночас зазначивши низку зауважень технічного та змістовного характеру, які потребують усунення до моменту захисту.

По-перше, щодо географічно-правового визначення поняття «Європа»: доцент К.К. Кулі-Іванченко звернула увагу на необхідність чіткого розмежування географічних та політико-правових критеріїв віднесення держав до європейського простору, оскільки в окремих частинах роботи згадуються держави, які не належать до Європи ні географічно, ні в політико-правовому розумінні. Відповідні положення потребують уточнення або розвитку з належним обґрунтуванням застосованих критеріїв.

По-друге, щодо понятійно-категоріального апарату: рецензент вказала на необхідність чіткого визначення того, чи є місцева демократія універсальною цінністю, чи універсальною конституційно-правовою цінністю, оскільки в різних частинах роботи це питання вирішується непослідовно. Також потребує однозначного вирішення питання про те, чи виконує місцеве самоврядування державні функції, адже в різних частинах дисертації з цього приводу містяться суперечливі твердження.

По-третє, щодо методологічної частини: доцент К.К. Кулі-Іванченко зазначила, що діалектичний метод, задекларований у вступі як ключовий, фактично не простежується у висновках та інших частинах роботи, що є методологічною непослідовністю. Зазначений метод має бути належним чином відображений у тексті дисертації.

По-четверте, щодо наукової новизни: доцент К.К. Кулі-Іванченко підтримала рекомендацію попереднього рецензента щодо акцентування на умовах воєнного стану як визначального контексту, що надасть роботі більшої актуальності.

По-п'яте, щодо переліку скорочень та термінологічної послідовності: рецензент звернула увагу на наявність помилок у переліку скорочень, зокрема щодо позначення Європейського Союзу, а також на термінологічну плутанину між поняттями «місцеві ради» та «сільські ради», між Радою Європи та Європейським Союзом тощо. Усі зазначені неточності підлягають усуненню.

По-шосте, щодо посилань та бібліографії: доцент К.К. Кулі-Іванченко вказала на наявність помилок у написанні прізвищ науковців, зокрема неодноразове некоректне написання прізвища Погорілко В.Ф. як «Похорілко».

По-сьоме, щодо загальної якості тексту: рецензент зафіксувала низку суттєвих редакційних недоліків, зокрема некоректне формулювання на сторінці 141, де демократія визначається як «аспект демократії», а також значну кількість інших технічних помилок. Доцент К.К. Кулі-Іванченко наголосила, що

зазначені недоліки не впливають на суть висновків і наукову новизну роботи, проте можуть справити негативне враження на членів спеціалізованої вченої ради під час захисту, у зв'язку з чим рекомендувала ретельно вичитати текст дисертації до захисту.

Здобувач Д.В. Козирь подякував рецензентам за професійний та уважний аналіз роботи і зазначив, що висловлені зауваження є надзвичайно цінними для подальшого вдосконалення дисертації. Усі рекомендації методологічного, термінологічного та редакційного характеру будуть враховані у процесі підготовки роботи до публічного захисту, що, на його переконання, суттєво підвищить якість та наукову цінність дослідження.

У обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Завідувач кафедри конституційного права, д.ю.н., професор Є.О. Львова, яка відзначила високий теоретико-методологічний рівень роботи, її наукову новизну та актуальність, і рекомендувала дисертацію до публічного захисту після усунення зазначених недоліків.

Професор кафедри конституційного права, д.ю.н., професор Н.В. Мішина, яка підтримала дисертаційне дослідження та висловила низку рекомендацій щодо вдосконалення стилю наукових висловлювань, методологічної точності, посилення теоретичної складової, а також щодо висвітлення питань фінансової децентралізації та ризиків грантового фінансування.

Доцент кафедри конституційного права, к.ю.н., доцент К.К. Кулі-Іванченко , яка підтримала дисертаційне дослідження та висловила низку зауважень технічного і змістовного характеру, зокрема щодо понятійно-категоріального апарату, методологічної послідовності, географічно-правового визначення поняття «Європа», якості бібліографічного апарату та загальної редакційної якості тексту.

Доцент кафедри конституційного права, к.ю.н. Д.Є. Волкова, яка порушила питання щодо механізмів партисипативної демократії, реально застосовних в умовах воєнного стану, та можливостей залучення населення до вирішення питань місцевого значення в умовах суттєвих обмежень публічної активності.

Доцент кафедри конституційного права, к.ю.н. Ю.Д. Батан, який звернув увагу на проблему законодавчого врегулювання місцевих референдумів в Україні та співвідношення конституційних гарантій права громадян на участь у місцевому референдумі з наявною законодавчою прогалиною.

Доцент кафедри конституційного права, к.ю.н. В.М. Панасюк, яка звернула увагу на необхідність уточнення позиції здобувача щодо конституційно-правової природи законодавчої прогалини у сфері місцевих референдумів, а також поставила питання щодо практичної імплементації

європейських цінностей та принципів локальної демократії у статут територіальної громади.

Узагальнюючи результати обговорення, дисертацію Д.В. Козиря на тему «Локальна демократія як загальноєвропейська цінність» можна рекомендувати до захисту.

На основі результатів обговорення присутніх на засіданні вирішили запропонувати такий

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації Козиря Дмитра Валерійовича на тему: «Локальна демократія як загальноєвропейська цінність», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розвиток України як європейської демократичної держави порушує питання відкритості та прозорості державних інституцій, рівноправного партнерства, участі громадян у формуванні та реалізації державної, регіональної та місцевої політики, що обумовлює актуалізацію дослідження проблем, пов'язаних децентралізацією влади та локальною демократією. Утворення інститутів громадянського суспільства та соціальної держави як найважливіших правових складових сучасного суспільного розвитку зумовлює визнання локальної демократії простором, у якому відбувається реальне життя людини та проявляються всі її життєво важливі потреби.

Локальний рівень демократії розглядається як ключова просторова сфера, в якій безпосередньо та ефективно реалізуються принципи та механізми організації життя суспільства в демократичній формі загальної моделі, що за своєю природою є зменшеною версією глобальної демократії на локальному рівні. У час глобальних модернізаційних процесів світ, з одного боку, став уніфікованим, а з іншого, – унікальним, тому питання спільного простору, що кооперує людство в єдине ціле, де світова демократія диктує тенденцію в організації життя не лише в підсистемах, а й у міжнародному просторі є досить актуальним. Однак демократизація суспільного життя, яка є загальним вектором розвитку людства, супроводжується проблемами практичної реалізації локальної демократії.

Важливість локальної демократії визначається саме її суттю та роллю. Тому що локальний рівень найближчий до населення, його потреб та проблем. Отже, рекомендується забезпечити вирішення всіх питань місцевого значення,

створивши належні умови життя на локальному рівні. Тому що це можна зробити негайно та безпосередньо на місцевому рівні. І лише в разі виникнення об'єктивних проблем та перешкод – вирішити питання на державному рівні. Для сучасної демократичної держави важливим та визначальним фактором є 5 раціональна та ефективна організація влади, і не лише центральної, а й місцевої, що виражається системою органів місцевого самоврядування. Тому що місцеве самоврядування є матеріальною основою формування та розвитку локальних демократичних інститутів. Отже, в цьому напрямі актуальним є питання взаємозв'язку демократії та місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування, регіоналізація та децентралізація є провідними принципами європейської політики та конституційно-правової регламентації, важливими засобами включення населення в сучасні демократичні процеси. Наразі найважливішими рисами системи місцевого самоврядування в зарубіжних країнах є їх загальне виборче право та значна самостійність у вирішенні місцевих питань. Ця самостійність ґрунтується на муніципальній власності, праві збирання та розпорядженні місцевими податками, можливості прийняття широкого кола нормативно-правових актів з питань місцевого самоврядування, можливості розпоряджатися місцевою поліцією тощо.

Усі концепції місцевого самоврядування, розроблені фахівцями муніципальної науки в країнах ЄС, характеризуються значною історичною обумовленістю та логічною наступністю. У країнах ЄС регламентація діяльності суб'єктів місцевого самоврядування з боку держави здійснюється шляхом використання загально дозволеного типу правового регулювання. Держава визначає правові межі діяльності самоврядування, надає йому фінансові ресурси та застосовує, в разі потреби, механізми примусового виконання своїх рішень.

Місцевим самоврядуванням формується локальна демократія, соціально організовується територіальний простір, у якому продукуються системні локальні інтереси й реалізовується практично вся система прав та свобод людини і громадянина. Локальна демократія відіграє керівну роль у побудові сильних та відповідальних громад. Вона дозволяє мешканцям активно брати участь у прийнятті рішень, впливати на розвиток громади. З перших років здобуття незалежності метою Української держави було визнано інтеграцію в європейський політичний та соціально-економічний простір та розбудову 6 ефективної моделі публічної влади на загальнодержавному й регіональному рівнях.

Зокрема, у Висновку Парламентської асамблеї Ради Європи № 190 від 26 вересня 1995 року, процес вступу в цю організацію передбачав виконання 13 обов'язків і 10 зобов'язань, важливе місце серед яких, водночас із реформуванням правової системи, належить реформуванню системи місцевого

самоврядування. На визначення ролі представницьких органів у системі місцевого самоврядування впливає Європейська хартія місцевого самоврядування, яка містить міжнародно-правові стандарти їх розвитку. Її положення закріплюють гарантію здійснення місцевого самоврядування такими суб'єктами як ради. Деякі гарантії діяльності представницьких органів закріплені і в інших міжнародно-правових документах: Європейській хартії міст (закріплює засади саме міського самоврядування), Європейській хартії регіонального самоврядування (гарантує створення відповідних самоврядних органів і на рівнях, які є вищими, ніж населені пункти) тощо.

Європейська Хартія місцевого самоврядування була прийнята під егідою Конгресу Місцевих та Регіональних Влад Європи і була надана для підписання державами-членами Ради Європи 15 жовтня 1985 року та набула чинності 1 січня 1998 року. Хартія визначає основні принципи та механізми дії самоврядних органів влади в державах-членах Ради Європи. Основною ідеєю хартії є децентралізація влади та реалізація принципу субсидіарності, що передбачає вирішення питань на рівні, найближчому до повсякденних потреб населення. Це перший документ такого роду, що гарантує виконання принципу субсидіарності. Вищі адміністративні органи повинні вирішувати конкретні проблеми лише у випадку, якщо їх вирішення силами місцевих адміністрацій є неефективним або неможливим. Документ фіксує політичні та економічні права місцевого самоврядування, його незалежність від центральної влади, його обов'язок захищати громадян від зловживань з боку бюрократії. Принципи Хартії застосовуються до всіх видів органів місцевого самоврядування.

Формування реального місцевого самоврядування, яке б базувалося на принципах Європейської Хартії місцевого самоврядування, – одне з найбільш важливих та складних завдань розбудови України як демократичної держави. Шляхом підтримки впровадження європейських стандартів доброго врядування (good governance) Рада Європи доклала зусиль до посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування. За допомоги експертів Ради Європи було надано експертні висновки стосовно реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, опрацьовувалися проєкти законів про добровільне об'єднання територіальних громад та їхнє співробітництво.

Схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні в квітні 2014 року, після сприяння Ради Європи в її розробці, ознаменувало початок масштабного процесу децентралізації.

Згідно з Концепцією, реформа децентралізації влади спрямована на вирішення таких проблем в Україні: - зниження якості та доступності державних послуг через нездатність переважної більшості органів місцевого

самоврядування здійснювати власні та делеговані повноваження; - нерозвиненість форм прямої демократії, нездатність членів суспільства вживати спільних заходів для захисту своїх прав та інтересів, у співпраці з органами місцевого самоврядування та місцевими виконавчими органами та досягати спільних цілей розвитку громади; - зниження рівня професіоналізму працівників місцевого самоврядування, зокрема через низьку конкурентоспроможність органів місцевого самоврядування на ринку праці, зниження рівня престижності посад, що призводить до зниження ефективності управлінських рішень; - корпоратизація органів місцевого самоврядування, їх закритість та непрозорість, високий рівень корупції, що призводить до зниження ефективності використання ресурсів, погіршення інвестиційної привабливості територій та зростання соціальної напруженості.

Для вирішення цих проблем Концепція визначає напрями, механізми та умови формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення та підтримки повноцінного життєвого середовища громадян, надання якісних та доступних державних послуг, утвердження інститутів прямої демократії, задоволення інтересів громадян у всіх сферах життя на відповідній території та узгодження інтересів держави та територіальних громад. Тож реформа децентралізації влади в Україні передбачає зміни в системі місцевого самоврядування, її всебічне зміцнення на основі принципів децентралізації та субсидіарності, визначення територіальної основи та забезпечення реальних правових, організаційних, матеріальних та фінансових важелів для здійснення органами місцевого самоврядування ключових повноважень та надання адміністративних послуг. Основою для цих реформ є положення Європейської хартії місцевого самоврядування та найкращий міжнародний досвід її впровадження.

Реформа децентралізації в Україні стала однією з найважливіших та найефективніших реформ, яка отримала позитивні відгуки від Європейського Союзу, Ради Європи, багатьох держав та міжнародних партнерів. Наступним кроком до розбудови локальної демократії та місцевого самоврядування в Україні стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 році, яка після тривалого процесу ратифікації повністю набула чинності 1 вересня 2017 року. У цьому документі особливо наголошується на ефективності впровадження реформи децентралізації, яку ЄС вважає однією з найуспішніших реформ в Україні та закликає здійснювати її через широкий та відкритий діалог між центральною та місцевою владою.

Протягом березня-червня 2022 року Україна близько наблизилася до членства в ЄС. Зокрема, 28 червня 2022 року Європейський Парламент ухвалив резолюцію про надання Україні та Молдові статусу кандидата. Кандидатура робить Україну повноправним членом програм та ініціатив Європейського

Союзу, які відкриті як для країн ЄС, так і для країн зі статусом кандидата на 9 членство. У теорії муніципального права науковці обмежилися розглядом загальних теоретичних аспектів локальної демократії, які останнім часом не оновлювалися, а особлива увага приділяється компетенціям та організаційним принципам муніципального управління та його проявам. Тому відсутність достатніх доктринальних розробок, існуючі практичні потреби європейської інтеграції зумовили актуальність теми, а також необхідність доктринального пошуку науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій з метою виокремлення та визначення сучасного стану локальної демократії в Україні.

Отже, майбутнє України як демократичної держави, як невід'ємної частини європейського політико-правого простору залежить безпосередньо від успіху її національних реформ, однією з найважливіших з яких є реформа децентралізації державної влади, що, у свою чергу, передбачає її нормативноправовий, інституційний та доктринально-правовий супровід.

Сьогодні наука для аналізу явищ та процесів на локальному рівні використовує концепції нового врядування, соціального капіталу, простору як природно-соціокультурного феномену локальної демократії.

Актуальність теми дослідження проявляється в тому, що концепція локальної демократії має систему специфічних ознак, які властиві лише їй як інституційній формі організації життя в громаді, попри загальнодемократичні універсальні характеристики.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у формуванні та науковому обґрунтуванні цілісної концепції локальної демократії як загальноєвропейської цінності шляхом комплексного аналізу її аксіологічної природи, принципів, інституційних форм і механізмів реалізації в умовах сучасного конституціоналізму, з урахуванням генези розвитку місцевого самоврядування, європейських стандартів демократичного врядування, практики децентралізації публічної влади та сучасних трансформаційних процесів в Україні, а також у розробленні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення локальної демократії в Україні.

Для досягнення визначеної мети дисертаційного дослідження передбачається вирішення комплексу взаємопов'язаних науково-дослідницьких завдань, що забезпечують системне розкриття локальної демократії як загальноєвропейської цінності, а саме:

- розкрити аксіологічну природу локальної демократії, визначивши її як систему базових європейських ціннісних орієнтирів публічного врядування;

- проаналізувати методологічні підходи та науково-дослідницькі методи, вивчення феномену локальної демократії;

- з'ясувати специфіку локальної демократії як політико-правового інституту в системі сучасного конституціоналізму, розкривши її доктринальний та інституційний виміри;

- дослідити місцеве самоврядування як базовий інституційний рівень реалізації локальної демократії та форму її практичного втілення;

- визначити місце та роль локальної демократії у системі acquis communautaire Європейського Союзу як складової європейських правових стандартів;

- обґрунтувати особливості конституційно-правового забезпечення локальної демократії у порівняльно-правовому аспекті з урахуванням європейського досвіду;

- проаналізувати міжнародно-правові стандарти локальної демократії, закріплені в актах Ради Європи та інших міжнародних організацій;

- окреслити основні форми локальної демократії та відповідні організаційно-правові механізми їх реалізації у практиці публічного управління;

- виявити актуальні проблеми та визначити перспективні напрями вдосконалення правового регулювання форм локальної демократії в Україні в умовах євроінтеграції та повоєнної децентралізації публічної влади.

Предметом дослідження є локальна демократія як загальноєвропейська цінність.

Об'єктом дослідження було обрано суспільні відносини у сфері локальної демократії.

Методи дослідження. Методологічну базу роботи утворює система загальнонаукових, філософських і спеціально-юридичних методів, застосування яких забезпечує досягнення поставленої мети. На всіх етапах дослідження методологічною основою є діалектичний підхід, що дозволило всебічно розкрити закономірності становлення та еволюції організаційних форм роботи представницьких органів у системі муніципальної демократії, перспективи їх подальшого розвитку. Порівняльно-правовий метод використовуватиметься для аналізу доктринальних та нормативних позицій національного та зарубіжного законодавства відносно становлення та розвитку організаційних форм роботи представницьких органів локальної демократії. Формально-юридичний метод буде покладений в основу аналізу окремих нормативних положень на законодавчому та локальному рівні регулювання організаційних форм роботи представницьких органів локальної демократії. Формально-логічний метод використовуватиметься для визначення основних понять у цій сфері відносин. Історичний метод застосовуватиметься при дослідженні генезису правового регулювання організаційних форм роботи представницьких органів локальної демократії, тенденцій їх розвитку.

Наукова новизна отриманих результатів. У дисертації вперше проведено комплексне конституційно-правове дослідження локальної демократії як загальноєвропейської цінності, що дозволило її концептуалізувати як самостійний аксіологічний та інституційний феномен сучасного конституціоналізму. У роботі системно розкрито сутність локальної демократії, її ціннісні, інституційно-правові та структурно-функціональні складові в сучасній Україні.

вперше:

- сформульовано визначення локальної демократії як загальноєвропейської цінності, яка в аксіологічному вимірі являє собою нормативно та інституційно організовану систему суспільних відносин, засновану на принципах людської 12 гідності, плюралізму, субсидіарності, самоврядування, партисипативності, правової рівності та солідарності, забезпечуючи реалізацію прав і свобод людини на найближчому до громадянина рівні публічного управління.

- доведено, що в умовах правового режиму воєнного стану локальна демократія виступає фактором легітимності публічного управління та запобігання концентрації владних повноважень, а також запорукою суспільної стійкості, коли територіальні громади є елементом системи національного опору та забезпечення життєдіяльності населення;

- визначено, що цифровізація локальної демократії в умовах правового режиму воєнного стану виступає механізмом забезпечення безперервності здійснення публічної влади, цифрової стійкості держави та реалізації муніципальних прав і свобод членів територіальної громади;

- обґрунтовано, що цифрова нерівність у сфері локальної демократії стосується не лише техніко-технологічних та соціальних аспектів, а й забезпечення реалізації конституційних принципів людської гідності та правової рівності. У конституційно-правовому вимірі цифрова нерівність фактично унеможливлює рівноцінну участь членів територіальної громади в процесах прийняття рішень місцевого значення

удосконалено:

- концептуально-правовий підхід до розуміння локальної демократії як конституційно-правової цінності та невід'ємної складової acquis communautaire, що дозволило визначити її як системоутворюючий елемент сучасного європейського конституціоналізму та фундамент стабільності демократичної правової державності в умовах правового режиму воєнного стану;

- підхід до розмежування категорій «локальна демократія», «місцева демократія», «місцеве самоврядування» та «територіальна самоорганізація населення», які у вітчизняній конституційно-правовій доктрині нерідко ототожнюються або використовуються фрагментарно й позасистемно, що дало змогу точніше окреслити зміст локальної демократії як самостійного

конституційно-правового феномену, визначити її інституційні, функціональні 13 та аксіологічні ознаки, а також відмежувати її від суміжних форм організації публічної влади на місцевому рівні;

- підхід до формування національної моделі локальної демократії в Україні, відповідно до якого її інституційною основою мають виступати механізми взаємодії між органами місцевого самоврядування та основними соціальнодемографічними групами населення, що забезпечують реалізацію принципу представництва «знизу»;

набули подальшого розвитку:

- теоретико-правове обґрунтування європейських стандартів локальної демократії як системи аксіологічних, конституційно-правових та інституційних засад організації й здійснення публічної влади на місцевому рівні, що забезпечує належний баланс між централізацією державного управління й самостійністю територіальних громад у контексті правового режиму воєнного стану, європейської інтеграції України та розвитку сучасного конституціоналізму;

- наукове положення щодо конституційно-правових форм участі громадян у здійсненні локальної демократії шляхом формування трирівневої системи громадської участі, яка охоплює: інформаційний, консультативний та партнерсько-деліберативний рівні взаємодії населення з органами місцевого самоврядування;

- наукове положення щодо системних проблем інституційно-правового забезпечення локальної демократії в Україні, зокрема встановлено, що ключовими детермінантами її неефективності є неузгодженість компетенцій органів місцевого самоврядування, дублювання владних повноважень та фрагментарність гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами локальної демократії;

- обґрунтування необхідності законодавчої інституціоналізації громадських обговорень як самостійної форми локальної демократії шляхом визначення їх правової природи, меж предметної компетенції та організаційних механізмів реалізації, що дало змогу сформулювати пропозиції щодо встановлення 14 законодавчих обмежень стосовно питань національної безпеки, державної таємниці, надзвичайного і воєнного стану;

- доктринальні положення щодо природи муніципальних прав людини, які визначено як невід'ємну форму реалізації конституційного статусу особи в умовах глобалізації та цифровізації

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження мають практичну цінність і можуть бути використані в:

- науково-дослідних сферах - для визначення нових напрямків теоретичних досліджень локальної демократії;

- законодавчій діяльності - як основа для розробки та прийняття нових нормативно-правових актів або внесення змін чи доповнень до чинних актів, включаючи інструменти локальної демократії;

- практиці правозастосування - у подальшому впровадженні органами публічної влади кращих українських та європейських практик локальної демократії;

- навчально-методичному процесі – під час розробки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, семінарів з навчальних дисциплін «Конституційне право України», «Конституційне право зарубіжних країн», «Муніципальне право», спеціалізованих курсів з локальної демократії, а також у науково-дослідних роботах студентів та аспірантів.

Апробація результатів дисертації. Дисертація пройшла обговорення на засіданнях кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія». Загальні результати дослідження теоретичного та практичного характеру були предметом обговорення та оприлюднювалися на міжнародній науковопрактичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 року); міжнародній науковопрактичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: науковопрактичний вимір в умовах воєнних викликів» (м. Одеса, 26 квітня 2024 року); 15 міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час» (м. Одеса, 16 травня 2025 року).

Публікації. Ключові положення дисертації викладені у 8 публікаціях, зокрема 5 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений Міністерством освіти і науки України, та 3 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Козирь Д. В. Локальна демократія: виклики в умовах збройної агресії рф проти України. *Електронний науковий журнал з юридичних наук «Сучасна доктрина права».* 2026. № 3 (97). С. 101-108. URL: https://doi.org/10.25313/law-2026-3-97-21

2. Козирь Д. В. Національна, конституційна та європейська ідентичність. *Юридичний бюлетень.* 2024. Вип. 33. С. 18-27. URL: https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2024.33.02

3. Козирь Д. В. Теоретико-методологічні підходи до конституційних проблем локальної демократії. *Juris Europensis Scientia*. 2024. Вип. 1. С. 11-15. URL: https://doi.org/10.32782/chern.v1.2024.2

4. Козирь Д. В. Конституціоналізм в екстремальниху умовах: влада, суспільство та демократія. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2023. № 63. С. 38-42. URL: https://doi.org/10.32841/2307-1745.2023.63.9

5. Козирь Д. В. Конституційно-доктринальні засади локальної демократії. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Вип. 6. С. 13-17. URL: https://doi.org/10.32782/chern.v6.2023.3

наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Козирь Д. В. Локальна демократія в умовах війни в Україні. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практи. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за ред. С. В. Ківалова*. Одеса : Фенікс, 2025. Т. 1. 772 с. С. 203-207.

7. Козирь Д. В. Конституційний вимір національної безпеки України в умовах війни та післявоєнного відновлення. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня2024 р.) / за ред. С. В. Ківалова*. Одеса : Фенікс, 2024. 1000 с. С. 163-166.

8. Козирь Д. В. Локальна демократія як загальноєвропейська цінність. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 19 травня 2023 р.) / за ред. С. В. Ківалова*. Одеса : Юридика, 2023. Т.1. 790 с. С. 297-300.

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею автора. Основні ідеї та розробки, практичне значення одержаних результатів, висновки й рекомендації автор отримав особисто.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана сучасною науковою мовою, стиль викладання відповідає прийнятному у науковій літературі й забезпечує легкість та доступність сприйняття наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження.

Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня

доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами).

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами).

Загальний висновок. Враховуючи викладене вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Козиря Дмитра Валерійовича на тему «Локальна демократія як загальноєвропейська цінність», відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою КМУ від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії **з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».**

У результаті відкритого голосування учасники засідання фахового семінару в кількості 7 осіб подали голоси «за». Ніхто із учасників фахового семінару не проголосував «проти» рекомендації дисертаційної роботи Козиря Дмитра Валерійовича до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Козиря Дмитра Валерійовича на тему «Локальна демократія як загальноєвропейська цінність», представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Козиря Дмитра Валерійовича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою КМУ від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти,

наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

3. Рекомендувати дисертацію Козиря Дмитра Валерійовича на тему «Локальна демократія як загальноєвропейська цінність», до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

4. Запропонувати Вченій раді Національного університету «Одеська юридична академія» персональний склад разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду та проведення публічного захисту дисертації Козиря Дмитра Валерійовича на тему «Локальна демократія як загальноєвропейська цінність», зокрема:

1. **Голова ради** – Львова Єлизавета Олегівна, завідувач кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор.

Рецензенти:

1. Мішина Наталя Вікторівна, професор кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор.

2. Кулі-Іванченко Ксенія Костянтинівна, доцент кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент.

Офіційні опоненти:

1. Сінькевич Олена Василівна, професор кафедри конституційного права, Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

2. Щебетун Ірина Степанівна, доцент кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 7 ; проти – немає; утримались – немає.

Головуюча на засіданні,
завідувач кафедри конституційного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор **Єлизавета ЛЬВОВА**